

3. Назарчук, голова Західного наукового центру НАН України та МОН України, академік НАН України:

«...Дуже часто можна, наприклад, натрапити на тезу про необхідність проведення радикальних змін у вітчизняній науковій сфері. Мовляв, усе в країні реформується, а тут – повний застій. Ряд таких пропозицій назагал є слухними і заслуговують на увагу та втілення. Однак більшість висловлюваних аргументів є, як мінімум, дискусійними, бо їхнім лейтмотивом слугує постулат “фінансування науки в такому вигляді, як воно здійснюється, – марне витрачання державних грошей”.

Це твердження є результатом класичної логічної хиби – на основі аналізу часткового робиться висновок про загальне. Як правило, виходячи з аналізу ситуації в конкретній, зручній для автора новацій науковій дисципліні, даються пропозиції, здатні радикально вплинути на стан усієї вітчизняної наукової галузі.

Насамперед можу стверджувати, що будь-яке фінансування науки не є марним витрачанням суспільних коштів, бо наука, як мінімум, підвищує культурно-освітній рівень громадян. Кориснішим буде еволюційний розвиток вітчизняної науково-освітньої галузі, ніж її революційне перетворення.

...Сучасний стан вітчизняної науки добре відомий із численних публікацій – як у спеціальних виданнях, так і в засобах масової інформації. Без перебільшення, він є критичним. Наукові школи, які творили не одне покоління науковців за рахунок значних зусиль і коштів усього суспільства, перебувають на межі свого фізичного існування. Національна академія наук, незважаючи на постійну і не завжди кваліфіковану критику загалом, поки що зберігає фундаментальну науку. Крім того, вона всіляко намагається заповнити відсутність ряду знищених вітчизняних галузевих наукових інституцій. Адже державні інтереси належить забезпечувати.

...Нагадаю відомий факт: за фінансового забезпечення, меншого 0,3 % від ВВП, у науковій галузі починаються незворотні деградаційні процеси. А фінансування в розмірі 1,7 % від ВВП необхідне для перетворення науки в суспільно значущу продуктивну силу. Запитаймо себе: чи такими вже недолугими марнотратами є законотворці розвинутих країн світу, які закладають у річний суспільний кошторис фінансування наукової сфери на рівні двох і більше відсотків? Спробуємо насамперед забезпечити необхідне фінансування і подивимось, чи такою вже безнадійно хворою є вітчизняна наука і такими немічними є ті (навіть не реформовані) інституції, що її творять.

...Звичайно, удосконалювати управління вітчизняною наукою, переглядати структуру, кількісний і якісний кадровий склад її інституцій, критично оцінювати отримані результати потрібно постійно. Але науці (особливо фундаментальній) властивий розумний консерватизм: сумніваюсь у всьому, що не доведено. Такий консерватизм притаманний і серйозним науковим інститутам. Дуже хочеться, щоб він був властивий і особам, які беруться реформувати наукову сферу.

Реформа вітчизняної науки мусить іти еволюційним, а не революційним шляхом. При цьому не слід відкидати притаманної саме науковим колективам здатності до самоорганізації. Треба розуміти, що ніхто ззовні – жоден “незалежний” (особливо у теперішньому нашому суспільстві) експерт – не організує дослідницької роботи краще, ніж це зробить сам науковий колектив. Цю особливість наукової спільноти під час реформи вітчизняної науки треба всіляко підтримувати і юридично закріплювати.

До слова, чи прораховують автори новацій вартість залучення міжнародних консультантів, як це пропонується, до реформування української науки? Чи такими вони вже будуть незаангажованими й об’єктивними в умовах світової змагальності, висловлюючи свої судження про якість роботи українських учених?

Революційний наскок у реформі вітчизняної науки, який передбачає зменшення і без того вкрай убогого бюджетного забезпечення “неефективних” наукових установ, є потенційно шкідливим: чи може хто гарантувати, що позбавлений сьогодні фінансування науковий напрям завтра не виявиться вкрай плідним і (у силу нових знань і свіжого погляду на відомі речі) надважливим? Для відповіді досить згадати хоча б період “лисенківщини” та його наслідки для розвитку генетики в СРСР.

Не є виправданим у цьому зв’язку посилення на досвід передових держав – будьмо відвертими, сформоване конкурентне середовище в економіці і попит на наукоємний продукт в Україні сьогодні відсутні. Дивує і порада простого запозичення успішного досвіду реформування науки в сучасній Польщі. Хіба не відомо, що тяглість наукових поколінь наших сусідів у найскладніший період реалізації такої реформи значною мірою забезпечили вихованці української науки? Багато з них і досі становлять науковий кістяк ряду вищих освітніх закладів Польщі. Звідки за теперішнього рівня фінансування науки і суспільної популярності її базових дисциплін взяти таких ентузіастів нам? Перекоаний, що різкі дії стосовно науки в Україні за існуючих соціально-економічних умов не дадуть їй виграшу загалом.

...Імпакт-фактори, індекси Хірша, цитованість статей тощо теж певною мірою дискусійні. Згадані характеристики дуже чутливі до світових наукових трендів – вони можуть радикально відрізнятись для установ різних галузей навіть фундаментальної науки. Такі показники (та й то без урахування загальнодержавних потреб у розвитку саме тих чи інших наукових напрямів) можуть служити лише одним з орієнтирів для ранжування однопрофільних наукових установ. Але аж ніяк не підставою для вердикту...» *(Залізник Б. Академік НАН України З. Назарчук: «Необхідно завершити демократизацію суспільства, а вже потім приступати до радикальних реформ у науці» // Світ (www1.nas.gov.ua/svit/Article/Pages/13_4142_2.aspx). – 2013. – № 41–42).*